

TİHV
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

ULUSAL ÖNLEME MEKANİZMASI
Değerlendirme Raporu
(İkinci Yarıyıl)

Ankara, Aralık, 2014

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları XXXXX

Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Mithatpaşa Caddesi No: 49/11 6. Kat 06420 Kızılay/Ankara
Telefon/Faks: +90 (0 312) 310 66 36 +90 (0 312) 310 64 63
E-posta: tihv@tihv.org.tr
Web: tihv@tihv.org.tr

Bu çalışma Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından Avrupa Birliği, İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı ve Norveç Tabipler Birliği katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Bu belgede geçen görüş ve düşüncelerden Türkiye İnsan Hakları Vakfı sorumludur.

Giriş

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolün onaylanması ve sonraki süreçte yürütülen çalışmalarda ulusal önleme mekanizmalarının hayata geçmesinin önemi konusunda “İşkenceyi Önlemede Ortak Akıl¹” ve “Ulusal Önleme Mekanizmaları “Türkiye İnsan Hakları Kurumu” Türkiye için Uygun Bir Model mi?”² araştırmalarını yayınlamıştır. 2013 yılında ulusal önleme mekanizmasının kurulması ile ilgili gelinen aşamayı temsilen değerlendirme raporu hazırlanmıştır³. Bu çalışma da İhtiyari Protokolün uygulanmasının periyodik olarak izlenmesi amacı kapsamında 2014 yılının değerlendirilmesini içermektedir.

27 Ekim 2012 tarihine kadar Türkiye'nin ulusal önleme mekanizmasını kurması zorunluyma maalesef o tarihe kadar kurulmamış ve 28 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile ulusal önleme mekanizması olarak Türkiye İnsan Hakları Kurumunun (TİHK) belirlendiği Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Gelinen aşamada TİHK'in ulusal önleme mekanizması olarak belirlendiğine yönelik Kararname çıkartılmış olması, TİHK'in bir insan hakları kurumu olarak kurulduğu gerçeğinden hareketle, yapısının ve faaliyetlerinin değerlendirilmesi zorunluluğunu doğurmuştur.

Kamu kurumları ile sokaklardaki birer “şikayet ve dilek kutusu” haline gelmiş olan insan hakları alanındaki kurumsallaşmanın, gerçek özneler ve gerçek yapılarla yerine getirilmesi zorunluluğu son yıllarda gerçekleşen yaşam hakkı, işkence yasağı ve ifade özgürlüğü ihallerini anımsayarak dahi ortaya konabilir.

Türkiye ve Ulusal Önleme Mekanizması

Türkiye, BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokolü (Protokol) 27 Eylül 2011 tarihinde onaylamakla, Protokol 17. madde gereği onay senedinin BM'ye tevdi edilmesinden otuz gün sonrasını ifade eden 27 Ekim 2012 itibarıyla da ulusal önleme mekanizmasını (UÖM) kurmak zorunda olmasına rağmen bu yükümlülüğü yerine getirmemiştir. UÖM'nin belirlenmesine ilişkin İşkence Önleme Alt Komitesi (İAK) ile Türkiye daimi temsilcileri 11-15 Kasım 2013 tarihinde gerçekleştirilen 21. oturumlarında bir araya gelmişlerdir⁴.

16 Ocak 2014 tarihinde ilgili sivil toplum ve kamu kurumlarından temsilcilerin ve işkencenin önlenmesi hedefiyle örgütlenmiş olan uluslararası yapılardan konuşmacıların katılımıyla BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol uyarınca oluşturulması gereken ulusal önleme mekanizmasının etkin olarak gerçekleştirilmesine yönelik

1 ALTIPARMAK, Kerem; ÜÇPINAR, Hülya, TİHV Yayınları, Ankara, Mayıs 2008 <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Iskenceyi%20Onlemede%20Ortak%20Akil.pdf>

2 ÜÇPINAR, Hülya: TİHV Yayınları, Ankara, Eylül 2012

3 Ulusal Önleme Mekanizmasını Kuramamak, TİHV Yayınları, Ankara, Aralık 2013: <http://tihv.org.tr/ulusal-onleme-mekanizmasini-kuramamak-2/>

4 İAK, Yedinci Yıllık Rapor, CAT/C/52/2, 20 Mart 2014: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fc%2f52%2f2&Lang=en

III. çalışma toplantısı Ankara Üniversitesi, İşkence Önleme Derneği ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından gerçekleştirilmiştir. İAK Başkanı Malcolm Evans'ın ve Avrupa Konseyi İşkence Önleme Komitesi eski üyesi ve İsviçre Ulusal Önleme Mekanizması başkanı Jean Pierre Restellini'nin katılımıyla gerçekleştirilen bu toplantı da diğer toplantılarda olduğu gibi TİHK'in ulusal önleme mekanizması işlevi görmesine imkân olmadığı, hatta Kurumun "çökeceği" dile getirilmiştir. Sadece Kurum temsilcileri değil, tüm katılımcılar açısından da bu fonksiyonun Türkiye İnsan Hakları Kurumu tarafından yerine getirilemeyeceği konusunda tam mutabakata varılmıştır.

Bununla birlikte, ne yazık ki, değerlendirme bölümüne katılım gösteren Başbakan Yardımcısı ve İnsan Haklarından sorumlu Devlet Bakanı Beşir Atalay, konuşmasında "ulusal önleme mekanizmasının Türkiye İnsan Hakları Kurumu tarafından yerine getirileceğine yönelik Bakanlar Kurulu Kararnamesinin Başbakanın imzasına sunulduğunu" belirtmiştir.

Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Ulusal Önleme Mekanizması Tayin Etmek

28 Ocak 2014 tarihli Resmi Gazetede Bakanlar Kurulunun 9 Aralık 2013 tarihli ve 2013/5711 sayılı kararı yayımlanmıştır⁵. Bu karara göre İhtiyari Protokolde öngörülen görevleri yerine getirmek üzere TİHK, ulusal önleme mekanizması olarak belirlenmiştir.

Bu belirlemenin uluslararası hukuk ile uyumlu olup olmadığı konusunu tartışmaya açmadan önce 2009 yılından itibaren "Demokratik Açılım Projesi"nin bir parçası olarak ifade edilen UÖM'nin kurulması sürecine ilişkin yine CHP milletvekili Ayşe Eser Danişoğlu'nun 14 Kasım 2013 tarihinde verdiği soru önergesinde "ulusal önleme mekanizmasına yönelik somut olarak hangi çalışmalar yapıldığı", "bu çalışmalar için hangi İdari birimin yetkilendirildiği", "UÖM'nin kuruluşuyla ilgili kamusal katılımın sağlanması için somut olarak nasıl bir ajandaya sahip olduğu" soruları yöneltilmiştir. 17 Mart 2014 tarihinde Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu imzasıyla verilen cevapta "hükümetin işkenceye 'sıfır hoşgörü' politikası çerçevesinde 2011 yılında İhtiyari Protokole taraf olunması bu politikanın kararlılığını teyit olarak" değerlendirilmesi gerektiği ve anılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi gereği TİHK'in ulusal önleme mekanizması olarak belirlendiği ifade edilmiştir⁶.

Türkiye'de "işkenceye sıfır hoşgörü" politikasının nitel ve nicel olarak karşılığının olmadığı birçok çalışmada yer bulmuştur. Ancak UÖM belirlenmesi sürecinin kendisinin de bu politikanın reel düzeyde karşılığının olmadığını ortaya koyması açısından ilgi çekici olduğunu belirtmek gerekmektedir. Mevzuat ve uygulama açısından 2005 yılı itibarıyla insan hak ve özgürlüklerinin sınırlanmaya başladığı ve 2013 yılına gelindiğinde, "Gezi Parkı Eylemleri" ve "17 Aralık Operasyonu sonrası süreç" ile sembolik olarak karşılığını bulan şiddetli kalıcılaşan otoriter rejim; işkencenin önlenmesi için etkin olması beklenen bir mekanizmayı da, insan hak ve özgürlüklerinin korunması açısından kurulduğu

5 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140128-4.htm>; Bu Kararnameye karşı TİHV tarafından açılan iptal davası Danıştay önünde görülmeye devam etmektedir.

6 <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-33216sgc.pdf>

iddia edilen ancak hem yapısal hem de işlevsel açıdan bu fonksiyondan oldukça uzak olan TİHK'e devretmek suretiyle "işkenceye sıfır hoşgörü" politikasının reel düzeyde karşılığının olmadığını bir kez daha ortaya koymuştur.

Yukarıda da ifade edildiği üzere UÖM, İhtiyari Protokol ve İhtiyari Protokol'ün 18/son maddesi gereği Paris İlkeleri ile uyumlu oluşturulmak ve işlev üstlenmek zorundadır. İhtiyari Protokol, nasıl bir ulusal önleme mekanizması oluşturulacağına ilişkin karar verme süreçlerinin tüm aşamalarının şeffaf olmasını; sürecin, konuyla ilgili tüm sivil toplum kuruluşları, demokratik kitle örgütleri, siyasi partiler, vb. yapıları kapsayıcı olmasını gerekli kılmaktadır.

Paris İlkeleri ışığında oluşturulacak olan mekanizmanın yasal ve hatta anayasal bir temele dayanması; kurumsal, mekânsal, mali bağımsızlık ve üyelerin bağımsızlığının garanti altına alınması; üyelerin, çalışmalarını yürütebilmek için bazı ayrıcalıklara ve hem kişisel ve hem de çalışmaların güvenliği için bazı dokunulmazlıklara sahip olması; üyelerin, konuyla ilgili farklı disiplinlerden gelen uzmanlar olması; cinsiyet dengesi ve etnik-azınlık temsiline dikkat edilmesi; mekanizmanın bütün alıkonulma yerlerine, insanlara ve bilgiye habersiz biçimde erişim yetkisi olması; raporlama faaliyeti yapması öngörülmektedir.

UÖM, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin bulunduğu her yerde önleyici fonksiyon icra edebilecek; inceleme ve denetleme yapabilecek, ziyaretlerde bulunabilecektir. Ulusal önleyici mekanizmaların görev tanımları ve yetkileri ulusal mevzuatta anayasal veya yasamaya yönelik bir metin şeklinde açık ve spesifik olarak belirtilmelidir. Alıkonulma mekânlarının genel tanımları Protokole uygun şekilde yapılarak bu metinlere yansıtılmalıdır. Ulusal önleyici mekanizmalar işkence ve kötü muameleye karşı var olan koruma sistemlerini tamamlamalıdır. Hükümete ait ve hükümet dışı izleme, kontrol ve teftiş kurumlarının yerine geçmemeli veya onların uygulamalarını tekrarlamamalıdır. Mekanizmaların ana hedefleri, taslak mevzuat oluşturmak veya var olan ya da önerilen mevzuata yorumlar getirmenin yanında, toplanan bilgiler ve yapılan gözlemler zemininde tavsiyeler oluşturmak ve yetkili mercilerle diyaloga girerek özgürlüğünden mahrum bırakılmış kişilerin durumlarını iyileştirmeye yönelik bir bakış açısıyla tavsiyeleri uygulamaya yönelik öneriler sunmaktır.

Gelinen noktada, ulusal önleme mekanizmasını belirleyen işlem, yasa hükmünde olmayıp, İdarenin düzenleyici işlemlerinden kabul edilen Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle icra edilmiştir. Yürütme erki yasama erkinin yetkisindeki işlevi üstlenmek suretiyle, fonksiyon gaspına sebebiyet vermiştir. Yine İAK Rehber İlkeler gereği ulusal önleme mekanizması kurulması kamusal, şeffaf ve katılımcı bir sürece tabi olmalıdır. Kararname hiçbir sivil katılıma imkan vermeden uluslararası sözleşmenin uygulanmasına yönelik ilke kararlara aykırı olarak alınmış, üstelik aksine yönelik ortaya çıkan iradeye rağmen bu mekanizma için TİHK belirlenmiştir.

UÖM görev ve yetkilerinin kullanılmasının Kararnameyle başka bir Kuruma devri yasaya dayanmadığı için kabul edilemez niteliktedir. Yanı sıra, İhtiyari Protokol gereği UÖM işlevinin üstlenilmesi sadece bir kurumun belirlenmesine değil; görev tanımının,

yetkilerinin, yapısının, işlevsel bağımsızlığının, hem bütçe hem de insan kaynakları açısından yeterli kaynak aktarımının ve üyeliklerin güvence altına alındığı yasal düzenlemenin varlığına bağlıdır.

Yine Protokol md. 17, 18/2, 21; Paris İlkeleri md.2 ve 5 ile İÖK Rehber İlkeleri md. 12, 14 gereği, ulusal önleme mekanizmasının yukarıda açıklanan bağımsızlığı açısından gereken asgari standartlara göre herhangi bir Kurum ulusal önleme mekanizması olarak belirlense bile (kuşkusuz yasal olmak şartıyla), o Kuruma karşı özerkliği de yine yasal olarak hüküm altına alınmalıdır.

Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yasayla belirlenmemiş olan UÖM'nin yetki ve görevleri açısından da meşru bir zemini olamayacağı açıktır.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

21 Haziran 2012 tarihli ve 6332 sayılı Kanunla kurulan Türkiye İnsan Hakları Kurumunun, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması amacıyla inşa edilen Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının nitelikleri, yetki ve görevleri ile ilgili kaygılar ayrıntılı olarak kamuoyu ile paylaşılmıştır⁷.

AB Komisyonunun 16 Ekim 2013 tarihli, 2013 Türkiye İlerleme Raporunda İnsan Haklarını Geliştirme ve Uygulama konusunda Türkiye İnsan Hakları Kurumunun “iş planının halen oluşturulmamış olması, Kurumun Paris İlkeleri uyarınca incelenmesi ve akredite edilmesi için İnsan Hakları Ulusal Kurumları Uluslararası Koordinasyon Komitesine henüz bir başvuruda bulunulmamış olması; sivil toplumla diyalog kurulmadığı yönünde bir dizi şikâyette bulunulduğu” kaydedilmiştir⁸.

Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazlar Özel Raportörü Christof Heyns 16 Mart 2013 tarihli Raporunda “bağımsızlık, üyelerinin seçim usulleri, sivil toplumun katkı sunmasının kısıtlanması” doğrultusundaki kaygıların “gelecekteki Kurumun bağımsızlığının sağlanmasına gölge düşürdüğünü” ifade etmiş ve “kurumun etkili bir biçimde işleminin ve soruşturma yetkilerini tam anlamıyla yerine getirebilmesinin sağlanması” için Yasanın gözden geçirilmesini tavsiye etmiştir⁹.

Yanı sıra, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muiznieks'in Türkiye'ye 01-05 Temmuz 2013 tarihleri arasında gerçekleştirdiği ziyaretin raporu 26 Kasım 2013 tarihinde raporu yayınlanmış ve Türkiye İnsan Hakları Kurumuna yönelik eleştirilere yer vermiştir. Komiser, “üyelerinin seçiminde yürütme erkinin etkin oluşu, çoğulculuk

7 Helsinki Yurttaşlar Derneği, İnsan Hakları Derneği, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Uluslararası Af Örgütü-Türkiye Şubesi'nin 18 Mayıs 2009 tarihli ortak basın açıklaması: <http://www.tihv.org.tr/turkiye-insan-haklari-kurumu-kurulmasına-dair-kanun-tasarisi-derhal-geri-cekilmelidir/>

8 AB Komisyonunun 16 ekim 2013 tarihli 2013 Türkiye İlerleme Raporu: http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf

9 Christof Heyns'in 16 Mart 2013 tarihli raporu: http://ihop.org.tr/dosya/ceviri/ChristofHeyns_TurkiyeZiyaretiRaporu_Tr.pdf

ilkesinin gözetilmemesi; üyelerinin bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlayacak güvencelerin bulunmaması; bağımsızlıkları açısından gerekli ek güvenceler sağlanmadan Türkiye İnsan Hakları Kurumunun çalışanlarının diğer devlet memurları için uygulanan genel personel ve işe alınma mevzuatına tabi olmaları; ve İnsan Hakları Kurulunun (Kurul üyeleri tarafından seçilen) Başkanına ve İkinci Başkanına, sivil toplum tarafından tercih edilen daha çoğulcu ve katılımcı karar mekanizmalarının aksine, geniş yetkiler verilmiş olması; İnsan Hakları Kurulu Başkanının, Kurula başkanlık etmenin yanı sıra Kurumun idari başkanlığını da yürüttüğünü ve bütçe ve personel konularında çok geniş yetkilere sahip olduğunu” kaydetmiştir. Raporunda “bu kurumun Paris İlkeleriyle uyumunun sağlanabilmesi için kurumun yasal dayanağının daha kapsamlı bir biçimde gözden geçirilmesinin gerekli olduğu” ifade edilmiştir. Türkiye İnsan Hakları Kurumunun “insan hakları konusunda çalışan STK’ların katılım, kapsayıcılık ve şeffaflık hakkındaki kaygılarını nasıl bertaraf etmeyi düşündüğün açıklığa kavuşmadığı” ve “Eylül 2013 itibarıyla Kurumun bir internet sitesi olmadığı” belirtilmiştir¹⁰. Kurumun, Temmuz 2014’te internet sitesi olduğu gözlemlenmiştir.

BM İnsan Hakları Komitesi 13 Kasım 2012 tarihli Sonuç Gözlemlerinde “Devlet, ulusal insan hakları kurumunu kuran 2012 tarihli Yasayı, yapısal ve mali bağımsızlığı garanti altına alacak şekilde tam anlamıyla Paris Prensipleriyle uyumlu olarak değiştirmelidir”¹¹ şeklinde tavsiyesi yer almıştır.

Yapılan açıklamalar, Türkiye İnsan Hakları Kurumunun, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması amacıyla ihdas edilmesi beklenen ve Paris İlkeleriyle uyumlu Ulusal İnsan Hakları Kurumu olarak faaliyetinin yapısal ve işlevsel açıdan imkânlı olmadığını ortaya koymaktadır.

Kurumun, kuruluş amacı ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde değerlendirmeler yukarıda ifade edildiği şekildeyken, Kuruluş Kanununda evrensel normalar gereği kabul edilmiş kurulma amacına uygun bir ulusal insan hakları kurumu olarak görev ifa etmek üzere bir değişiklik yoluna gidilmeden, Kuruluş kanunu ile kendi görev ve yetki alanında olmayan ulusal önleme mekanizması olarak yapılandırılmaya çalışılması gerçeği değildir.

Hem Türkiye İnsan Hakları Kurumunun yapısının Paris İlkeleriyle uyumsuz olması hem de ulusal önleme mekanizması işlevi üstlenmesinin imkânlı olmadığı doğrultusunda yaşanan endişeler 23 Mart 2012 tarihinde de yeniden kamuoyu ile paylaşılmıştır¹².

10 Nils Muiznieks’in 26 Kasım 2013 tarihli raporu: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2395762&SecMode=1&DocId=2079702&Usege=2>

11 İnsan Hakları Komitesinin 13 Kasım 2012 tarihli Sonuç Gözlemleri Raporu: www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/co/CCPR-C-TUR-CO-1.doc

12 Helsinki Yurttaşlar Derneği, İnsan Hakları Derneği, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Uluslararası Af Örgütü-Türkiye Şubesi’nin 23 Mart 2012 tarihli ortak basın açıklaması: http://www.ihop.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=562:tuerkiye-nsan-haklar-kurumu-kanunu-tasars-uezerine-ortak-basn-acklamas&catid=36:ulusal-nsan-haklar-kurumu&Itemid=46

Paris İlkeleri ve İhtiyari Protokol düzenlemeleri, yanı sıra ilgili sivil toplum örgütleri ile uluslararası toplum ve dahikamutemsilcilerinin yukarıda özetlenen değerlendirmelerine rağmen, maalesef 28 Ocak 2014 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanıp yürürlüğe giren 09 Aralık 2013 tarih, 2013/5711 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Türkiye İnsan Hakları Kurumunun, ulusal önleme mekanizması olarak belirlendiği öğrenilmiştir. Bunun yanı sıra 04 Şubat 2014 tarihinde Birleşmiş Milletler Cenevre nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliğince, ulusal önleme mekanizması olarak Ulusal İnsan Hakları Kurumunun belirlendiğinin bildirilmesi girişiminde bulunulmuştur¹³.

Bu aşamada “Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” gündeme gelmiştir¹⁴. 20 Ocak 2014 tarihinde TİHK tarafından görüş ve öneriler için Türkiye İnsan Hakları Vakfı ile de bu Tasarı paylaşılmıştır¹⁵.

Kanun Tasarısı Taslağının hazırlanmasında ulusal önleme mekanizması görevinin Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Kuruma verileceği ifade edildikten sonra iki gerekçe öne sürülmektedir. Bunlardan ilki, *“Kurumun mevcut teşkilat yapısı ve personel sayısı göz önünde bulundurulduğunda da kanun koyucu tarafından ulusal önleme mekanizması olarak Kurumun düşünülmediği açıkça anlaşılması”* gereği *“ulusal önleme mekanizmasının oldukça kapsamlı bir görev”* olmasından bahisle *“Kurumun, diğer görevleri de göz önünde bulundurulduğunda, mevcut teşkilatı ve personel sayısı ve yapısıyla on bine yakın alıkoyma yerini denetlemesi oldukça güç olduğu, bu nedenle teşkilat yapısının yeniden düzenlenmesi, personel sayısının artırılması ve illerde uzman personel istihdamının önem kazandığı”* ifade edilmektedir.

İkinci gerekçe olarak ise Kurumun genel müdürlük düzeyinde teşkilatlandırılmasının *“ulusal ölçekte Kurumun etkinliğini azaltacağı, uluslararası ölçekte ise Kurumun ve dolayısıyla Ülkemizin prestijini olumsuz etkileyeceği”* belirtildikten sonra *“müsteşarlık düzeyinde teşkilatlandırılmasının uygun olacağı”* ifade edilmektedir.

Genel gerekçe büyük ölçüde ulusal önleme mekanizma işlevi üzerine odaklanmıştır. Ancak maalesef tasarı taslağının genel gerekçesinin hilafına madde metinleri ulusal önleme mekanizması işlevi ile ilgili olmaktan uzak, dahası ilişkili olduğu iddia edilen yerlerde dahi Paris Prensipleri ile Protokol ilkeleriyle hiçbir şekilde temas bile etmeyen niteliktedir. Tasarı taslağında iki madde metninde (md. 2 ve md. 7), sadece uluslararası sözleşmelere atıf yapılmakta ve madde metnine hukuken dahil edilemeyeceği açık olan madde gerekçelerinde bu sözleşmelerin Protokol olduğu ifade edilmektedir. Bilindiği üzere, sadece refere edilmek üzere sözleşmelere yer verilmesi yasa yapma tekniği açısından bir anlama sahip değildir. Dahası işlevsel açıdan gerçekçi olmadığı Türkiye’de insan haklarının kurumsallaşamaması tarihi ile de ortaya konmuştur. Bu deneyime rağmen; Kurumun, üyelikler ile teşkilatlanmaya ve görev tanımlarına yönelik çok sınırlı

13 <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/Turkey4Feb2014.pdf>

14 <http://www.tihk.gov.tr/tr/mevzuat/mevzuat-calismalari>

15 Kamuoyu ve TİHV ile paylaşılan bu Taslak dışında üzerinde çalışma yürütülen başka Taslakların olduğu da bilinmektedir, ancak hiçbir sivil toplum örgütü ile paylaşılmadığı gibi web üzerinden de ulaşmak mümkün değildir.

düzeyde ve temel prensiplerden ayrı düzenleme önerip bunun dışında Kurumda yer alacak kişilerin mali özlüklerine ilişkin ayrıntılı bir çalışma gerçekleştirmiş olması kabul edilebilir değildir.

Yukarıda izah edildiği ve bilindiği üzere, bir ulusal önleme mekanizması eğer başka bir insan hakları kurumu tarafından üstlenecekse, mekanizmanın kurumun anayasal ya da yasal zemininden farklı olarak, başka anayasal ya da yasal dayanağının oluşturulması gerekmektedir¹⁶. Bu anlamda ulusal önleme mekanizma görev ve yetkilendirilmesinin Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yapılmış olması ve bunu Türkiye İnsan Hakları Kurumunun bir itiraz edilemez olgu olarak gerekçesine dayanak yapması kabul edilebilir nitelikte değildir.

Yine, bir ulusal önleme mekanizmasının İhtiyari Protokol ve Protokol 18/son maddesi gereği Paris İlkeleriyle uyumlu olabilmesi için Protokole taraf devletlerin, alıkonulma yerlerine habersiz ziyaretler yapmak üzere fonksiyonel, yapısal ve personel rejimi açısından bağımsız; finansal ve insan kaynağı açısından yeterliliği sağlanmış; yetkileriyle alıkonulma yerlerine erişim güvenceleri iç hukukta anayasal ya da yasal olarak belirlenmiş olarak kurulması gerekmektedir¹⁷. Belirtilen fonksiyonel, yapısal ve personel rejimi açısından bağımsızlık ilkesi, ayrı anayasal ya da yasal dayanağı olacak olan ulusal önleme mekanizmasının kendi personeli ve bütçesine sahip, kendi işlevleri tanımlı olacak şekilde ayrı bir birim olarak teşkilatlandırılması önerilmektedir¹⁸. Ancak Tasarı Taslağı ile Türkiye İnsan Hakları Kurumunun teşkilat yapısı ve personel sayısına yönelik değişiklik önerilmektedir. Ulusal önleme mekanizmasının özgün yapılandırılması esas alınmadan Kurumun yapısına yönelik değişiklik öngörülerek, ulusal önleme mekanizması işlevinin amacıyla uyumsuz dahası mezkur düzenlemelere aykırı bir düzenleme ifade edilmektedir.

Takdir edileceği üzere, Protokol'ün 1. Maddesi, Protokol'ün amacını *“işkenceyi ve diğer zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yahut cezaları önlemek için insanların özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı mekânlara bağımsız uluslararası ve ulusal organlar tarafından gerçekleştirilecek bir düzenli ziyaretler sistemi kurmak”* olarak tanımlamaktadır. Protokolün, işkenceyi önlemek hedefi değerinin yanı sıra çıkarıcı olarak tanımlanması esasen ziyarete dayalı iki eşit ayağı temsil eden ulusal ve uluslararası mekanizmalarının evrensel kabulü ve protokol altına alınmasıyla ilgilidir¹⁹. Dolayısıyla ulusal önleme mekanizması işlevinin yerine getirilmesinde, İşkence Önleme

16 İşkence Önleme Alt Komitesi, 15-19 Kasım 2010 tarihinde gerçekleştirdiği 12. oturumunda, CAT/OP/12/5 sayılı Ulusal Önleme Mekanizması Rehberini (Rehber) yayınlamış ve temel ilkeleri belirlemiştir. Bu ilke para. 7'de yer almaktadır. Rehber ilkeleri için bkz.: www2.ohchr.org/english/bodies/cat/.../SPT_Guidelines_NPM_en.doc ve İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması için Uluslararası Koordinasyon Komitesi 2013 Gözlem Raporu: <http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/Documents/ICC%20SCA%20General%20Observations.pdf>

17 İşkence Önleme Alt Komitesi, Rehber İlkeler, para 24-29

18 İşkence Önleme Alt Komitesi, Rehber İlkeler, para. 32

19 EVANS, Malcolm D.; HAENNI-DALE; Claudine: Preventing Torture? The Development of The Optional Protocol to the UN Convention Against Torture, Human Rights Law Review (2004) 4 (1), s.20

Alt Komitesi ile birlikte çalışması öngörülen organın fonksiyonel, yapısal ve personel rejimi açısından bağımsız; finansal ve insan kaynağı açısından yeterliliği sağlanmış; yetkileriyle alıkonulma yerlerine erişim güvenceleri iç hukukta anayasal ya da yasal olarak belirlenmiş olması yeterli olup, ‘prestij’ gereği genel müdürlük ya da müsteşarlık olarak teşkilatlandırılmasının esastan değeri yoktur.

Tasarı taslağı, Kurul üyeliklerine (md. 3-6), Kurum teşkilatlanmasına (md.2, md. 7), bir kısım görev/yetki alanına (md 1, md 8-9), Kurum personeli mali özlük haklarına ilişkin hükümler ihtiva etmektedir (md. 10-17).

Tasarı taslağı md.2’de, Kurumun “*özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin alıkonuldukları yerlere Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler çerçevesinde düzenli ziyaretler gerçekleştirmek*” şeklinde görev, diğer görevlerine ek olarak tanımlanmıştır. Yürürlükte olan Kanun, İşkence ve Kötü Muamele ile Mücadele Birimine de aynı görevi vermektedir. Madde gerekçesinde bu tanımın Kurumun diğer görevlerinin yanı sıra ulusal önleme mekanizması görevini de üstlenecek olması nedeniyle getirildiği belirtilmektedir. Yukarıda yasal zeminden yoksun bir mekanizmanın Protokol ilkeleriyle uyumlu olmayacağına yönelik yaptığımız açıklamalara ek olarak uluslararası sözleşme atfının da etkin bir ulusal önleme mekanizması görevlendirmesi için yeterli olmayacağını belirtmek isteriz.

Yanı sıra, Tasarı taslağının ulusal önleme mekanizmasıyla ilgili olduğu ifade edilen tek ve diğer maddesi olan 7. madde de ulusal önleme mekanizması işlevine atf yapılmakta ve gerekçe de bu işlevin görev ile yetkileri Yönetmelikle düzenlenecek olan “Bürolar” ve “il insan hakları kurulları” tarafından yerine getirileceği ifade edilmektedir. Üstelik bu yapıların, Kurumun görevlerine paralel işlevlerle birlikte ulusal önleme mekanizması işlevini gerçekleştireceği ifade edilmektedir.

Daha önce belirttiğimiz üzere Protokol ve Paris İlkeleriyle uyumlu ulusal önleme mekanizmasının varlığı için yetkileri yönünden yapısal ve fonksiyonel bağımsızlığı; üyelerinin görev tanımı ve üyelerinde aranacak profesyonel özelliklerin, atanma, görev süresi ve dokunulmazlıklarının belirlenip güvence altına alındığı, kendi bütçesi ve personeli olan bir mekanizma kurulmalıdır. Dolayısıyla her ne kadar ulusal önleme mekanizmasına hasredilmiş gibi görünse de öngörülen değişikliklerin ulusal önleme mekanizması olarak kabulü mümkün değildir.

Bu düzenlemenin “*işlevsel özerklik*” gayesiyle önerildiği ifade edilmekteyse de bilindiği üzere işlevsel özerklik Protokolün 20. Maddesinde açıkça hüküm altına alındığı üzere ulusal önleme mekanizması görevlerini yerine getirebilmek için alıkonulan kişilerin ve alıkonuldukları yerlerin sayılarına, nerede tutulduklarına ve tutuldukları yerlerdeki bakım ve tutulma şartlarına ilişkin bilgilere ulaşabilmesini; ulusal önleme mekanizmasının ziyaret edeceği yerleri ve görüşecekleri kişileri seçme özgürlüğü ile bu kişilerle özel olarak, tanıksız, doğrudan veya gerekirse bir tercüman aracılığıyla görüşme yetkisi olmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla Tasarı Taslağında bu yönde bir düzenleme mevcut olmamasına rağmen, gerekçe ile getirilen teklifin işlevsel bağımsızlıkla ilgili olduğunu ifade etmek kabul edilebilir değildir.

Özellikle insan hakları ihlallerinin yoğun ve yaygın olarak yaşandığı 2013 yılı ve daha henüz onarılması gereken milyonların maruz kaldığı travma açısından Gezi Eylemleri bilançosu bile göz önüne alındığında Türkiye İnsan Hakları Kurumunun, tasarı taslağının esaslı olarak personelin mali özlük hakları, emeklilikle ilgili kişiye özel şüphesi uyandıran düzenlemeleri içermesi anlaşılmalıdır. Paris İlkeleri (md. 5) gereği mali bağımsızlık önemli olmakla beraber kendi personeline sahip olması bağımsızlık içinde Ulusal İnsan Hakları Kurumu olarak etkin faaliyet sürdürmesi için yeterli, dahası anlamlı değildir. Bu anlamda Kurumun özenle ve hassasiyetle üzerine çalıştığı aylık ödenek, hak ve tazminat vs mali hükümler konusunda rakam-gösterge ve derece yönünden yapılan değerlendirmeler konusunda bir görüş belirtmeyeceğiz. Kurulduğu zamandan bu yana üstlendiği görev ile ilgili kamuoyu malumatı zayıf bıraktığı için personel rejimi açısından Tasarı taslağında yer verilen düzenlemeler açısından gerçekçi ihtiyaç analizi tarafımızca değerlendirilebilir değildir. Ancak, hem Paris İlkeleri ve ilgili tavsiyeler hem de yukarıda anılan Nils Muiznieks'in raporunda da belirtildiği gibi, Kurum personelinin diğer devlet memurları için uygulanan genel personel ve işe alınma mevzuatına tabi olması bağımsızlık ilkesi açısından kabul edilebilir değildir.

Taslak, Kurul üyelikleri ile ilgili “*sivil toplum eleştirileri*” gereği düzenleme önermektedir. Paris İlkeleri md. 2 gereği, oluşumu ve görev alanı açıkça anayasal ya da yasal düzeyde tanımlanması gereken Kurumun üyeleri ile ilgili görev süresi, görevinin sonlanacağı koşullar, yeniden seçilme koşullarına yönelik düzenlenmenin bağımsızlığı gerçekleştirmeye yeter olması gerekmektedir. Üyelerin adaylıklarının alınması ve seçilmelerine ilişkin süreçte hükümetin ya da başka herhangi bir merciin adaylıklar konusunda bir filtreleme yapmaması, tüm adayların seçimi yapacak mekanizmanın önüne gitmesi gereklidir. Aksi halde hükümeti temsil eden kurumların dilediği kişiyi kurul üyesi olarak ataması mümkün olacaktır. Başkan ve üyelerin, hükümete bağlı çalışmaları sonucunu doğuracak bir atanma usulü ise Paris İlkelerinin “tarafsızlık ve bağımsızlık” öngören ruhuna kesinlikle aykırıdır²⁰. Akreditasyon Alt Komitesi seçim ve atama süreci ile ilgili olarak şu unsurlara özellikle vurgu yapmaktadır: sürecin şeffaf olması; adayların seçimi ve atanması sırasında kapsamlı bir danışma süreci; açık kadroların geniş biçimde duyurulması; çok çeşitli toplumsal gruplardan potansiyel aday sayısının artırılması; üyelerin, temsil ettikleri örgütler adına değil kendi adlarına çalışacak kişilerden seçilmesidir²¹.

Tasarı Taslağında Kurul üyelerinin seçiminde, Bakanlar Kurulunun etkisi devam etmektedir. Bu açıdan üyelerin bağımsızlıklarını güvence almak üzere hiçbir kriter öngörülmüş değildir. Kurul’un, aday listelerini, seçimi gerçekleştirecek mercilere göndermeden önce bir filtre uygulayıp uygulamayacağı net olmadığı gibi Bakanlar Kurulu tarafından uygulanacak seçim kriterleri de belirlenmiş değildir. Kurulun üye profilinin oluşturulmasında cinsiyet dengesinin ve etnik/dinsel/kültürel azınlıkların

20 Kirsten Roberts, Bruce Adamson- Chapter 23 Peer- Review Mission: Human Rights Institutions. 17-21 January 2011, Ankara, Turkey; CAT/C/40/2, para. 28 (c) ve (d)

21 Akreditasyon Alt Komitesi Genel Gözlemleri, m.2.2

temsilinin gözetileceğine dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Yine üyelerin insan haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda aranması gereken özellikleri de işlevsel bağımsızlık açısından önem arz etmekteyken bu konuda aynı nitelikte düzenlemelerin varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Üyelerin dokunulmazlığı ve bağımsızlığı açısından, sadece “*ön aramaya tabi tutulmama, yakalanmama, üzerlerinin ve konutların aranmaması, sorgulanmama*” güvencesi getirilmekte ve görevleri nedeniyle yargılanmayacaklarına ilişkin herhangi bir düzenleme yine yer verilmemektedir.

Neticeten, Paris İlkelerinin kapsamı açısından bağımsızlık teminatlı bir düzenleme öngörülmediği, önerilen maddelerin de kendi içinde bu güvencelerden yoksun olduğu değerlendirilmiştir.

Tasarı taslağında, Kurumun teşkilatlanmasına yönelik çeşitli düzenlemeler “*işlevsel özerklik*” gayesiyle teşkilatlandırma açısından öneri getirildiği ifade edilmektedir. Yıllardır kanuni esasa dayanmadan varlığını sürdüren il ve ilçe insan hakları kurullarının Kuruma devri, kuruluş kanununda birim olarak görev üstlenen ve bu tasarı ile daire başkanlığına dönüştürülmesi öngörülen yapılarla ilgili yeni hiyerarşik yapılanma ilkeleri belirlendiği görülmektedir. Paris İlkeleri md. 5’te hüküm altına alındığı gibi Kurumun teşkilatlanmasına yönelik güvencelerin önemi etkinliklerinin sorunsuzca sürdürülmesini sağlayacak elverişli bir altyapıya, yeterli mali kaynaklara, kendi personeline ve tesislerine sahip olmasıdır. Bu temel esasları gözetmeden, sıradan devlet kurumu teşkilatlanmasına tabi, isimleri değiştirmek ve hantal diğer yapıları Kurumun bünyesine katmak yönünde bir düzenlemenin anlamının olmayacağı açıktır.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu Faaliyetleri

22 Eylül 2012 tarihinde İnsan Hakları Kurulu üyelerinin atanmasıyla faaliyetlerine başlayacağını ifade eden TİHK’in web sitesi üzerinden olağan toplantıları kapsamında nasıl bir çalışma yürüttüğüne ilişkin bilgiye ulaşmak Aralık 2014 itibarıyla imkanı değildir. İlk faaliyete başladığı 2013 yılı içinde toplantı gündemini, içeriğini ve sonuçlarını belirtmeksizin ilan etmiş olan TİHK, bu bilgileri de web sitesinden kaldırmış olup katılımcılık, kapsayıcılık ve şeffaflık ilkeleri gereği insan hakları kurumlarının faaliyetleri konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi vasıtasıyla denetleme imkanını da böylece göz ardı ettiğini ortaya koymaktadır. Kamusal hesap verilebilirliğin sağlanması açısından da yıllık Kurum faaliyet raporunun hazırlanması gerekmektedir. Ancak gerçekleştirilmemiştir.

“İnsan Hakları İhlali İddialarına İlişkin Başvuruların İncelenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” 17 Mayıs 2014 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir²². Kanununa göre başvuru alması önünde zaten engel olmayan TİHK, bu Yönetmelik ile usul ve esasları belirlemiştir.

22 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140517-5.htm>

Kurumun web sitesinde çeşitli tarihlerde Kamu alanından ve sivil yapılardan temsilcilerle birlikte Çalıştay düzenlendiği anlaşılmaktadır. 12 Aralık 2013 tarihinde gerçekleştirilen “10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü Etkinliği” olarak düzenlenen çalıştay; 6 Mart 2014 tarihinde “Kadının İnsan Hakları” konulu çalıştay gerçekleştirildiği görülmektedir. 22 Mayıs 2014 tarihinde, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı ve Demokratik Toplum Düzeni Kavramıyla İlişkisi” konulu bir çalıştayın düzenlendiği görülmekte olup 25-26 Haziran 2014 tarihlerinde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ile çalıştay gerçekleştirdiği ifade edilmektedir.23 Ekim 2014 tarihinde “İş Sağlığı ve Güvenliği” konulu bir çalıştay düzenleyen TİHK’in 11 Aralık 2014 tarihinde “Suriyeli Mülteciler” konulu bir çalıştay gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Paris İlkeleri, ulusal insan hakları kurumlarının sivil toplum ile ilişkilerini kurumların bağımsızlığı ve çoğulculuk ile katılımıcılığı sağlanabilmesi için gerek üyelik veya kurullarda yer almak gerekse faaliyetlerde ya da danışmanlık açısından aktif rol üstlenmelerine odaklanmaktadır. TİHK yukarıda sayılan Çalıştaylar kapsamında sivil ve kamu alanındaki temsilcileri bir araya getirmek konusunda adım atmış olsa da Çalıştay genel değerlendirmelerinin sorunların anlamlandırılmasına, sorunların tespitine, sorunların çözümüne, çözümün takibine yönelik olmadığı anlaşılmaktadır. Büyük ölçüde TİHK’in kurumsal yapısına yönelik duyulan sivil toplum kaygısına cevap niteliğinde kaleme alınmış olan duyuruların; toplantı içeriklerini kamuya paylaşmaktan uzak, Kurumun öngördüğü faaliyet alanı ile ilişkisinde bu Çalıştayların sonuçlarını ortaya koymak konusunda yetersiz olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda yine TİHK sitesinden edinilen sivil ortam ile karşılıklı ziyaret ilişkisinin de altını çizmek gerekmektedir. 2013 yılı boyunca karşılıklı olanları da kapsam üzere on üç kez bu ziyaretlerin gerçekleştiği anlaşılmakla birlikte, ziyaretlerin insan haklarının korunması ve geliştirilmesi genel amacı kapsamında ve insan hakları kurumları açısından taşınması gereken anlam gereği neyi temsil ettiğini kavramak oldukça güçtür²³. Bunun gibi yine kurum sitesinde uluslararası yetkililerin ziyaretlerine yer verilmekte ancak bu ziyaretler kapsamında Kurumun yapısına yöneldiği anaşılan eleştirilere dönük herhangi bir ifade yer almamaktadır²⁴. Kuruluş Kanununun sivil toplum katılımı açısından tek düzenleme niteliğinde olan düzenli istişare toplantı yapma görevini yüklediği TİHK 19 Haziran 2014 tarihinde ilk toplantısını gerçekleştirmiştir ancak bu toplantı sonucunda da yine “*bu toplantıların büyük önemi*” olduğu belirlemesi dışında bir değerlendirme yapılamadığı anlaşılmaktadır²⁵.

Ulusal insan hakları kurumlarının görevleri açısından en öncelikli yere sahip olan mevzuatı değerlendirme, uygulamayı izleme ve ziyaret faaliyetlerine yönelik ise TİHK’in iddia üzerine ya da resen ziyaret gerçekleştirdiğini, bir kısmıyla ilgili raporlama yaptığını ifade etmek isteriz.

23 <http://www.tihk.gov.tr/tr/duyuru-ve-haberler>

24 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserininin ya da AB Türkiye Delegasyonunun gerçekleştirdiği ziyaretlere web sitesinde yer verilmiştir. Ancak bu çalışmada da yer alan Raporlarda görüldüğü üzere bu ziyaretlerin gerekleri açısından TİHK’in herhangi bir planı olup olmadığı anlaşılamamaktadır.

25 <http://www.tihk.gov.tr/tr/duyuru-ve-haberler/haberler/ilk-istisare-toplantisi-yapildi/69>

Faaliyetler	2013	2014
Olağan toplantı	23	2
Çalıştay	1	5
İstişare Toplantısı	x	1
STKlarla Karşılıklı Ziyaret	13	-
Ziyaret/Alıkonulma Yeri/İhlal Konusu	2 ²⁶	5 ²⁷
Raporlama	1 ²⁸	4 ²⁹

Tablo 3. Kurum sitesinde yer alan bilgilere göre gerçekleştirilen faaliyetler^{26 27 28 29}

x : her hangi bir faaliyet yürütülmemiştir

- : henüz faaliyet yürütülmemiştir.

Şanlıurfa/Siverek Raporu

TİHK, 26 Aralık 2013 tarihinde Şanlıurfa/Siverek Raporunu kendi sitesi üzerinden duyurmuştur³⁰. İnsan Hakları Derneği Şanlıurfa Şubesinin TİHK'e başvurusu üzerine TİHK Kurul üyelerinden oluşan 5 kişilik inceleme heyeti ve kurum dışı adli tıp uzmanı Prof. Ümit Biçer'in katılımıyla yerinde inceleme yapılan toplu mezar iddiasına ilişkindir. Başvuru dilekçesi etkin soruşturma yapılmaması gerekçesiyle bölgeye acil olarak heyetin gelmesi talebine yöneliktir.

TİHK Heyetinin, soruşturmayı yürütmekte olan savcı ve İHD ile Mazlum-Der Şube başkanları ile bir kısım kayıp yakınlarıyla görüşme gerçekleştirdiğini ifade edilmektedir. Kaymakam ile Ankara dışında olması sebebiyle görüşme yapılamadığı bilgisi yer almaktadır. Toplu mezar olduğu düşünülen alanda inceleme yapıldığı ve Prof. Dr. Ümit Biçer'den konuyla ilgili uzman raporu talep edildiği, raporda ve ekinde bu görüşe yer ayrıldığı tespit edilmektedir. Siverek Cumhuriyet Başsavcılığının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı kendilerine de tebliğ edilen TİHK, "konunun derinlikli bir biçimde incelenmesi, tespit edilen kemik analizleri ile yetinilmemesi, inceleme yerinin sınırlarının belirlenmesi, alanın Minnesota Protokolüne uygun açılmasının, farklı kesimlerden alınan örneklerin incelenmesi ve varsa travma izi olan kemiklerden DNA profilleri alınması" talepleriyle karara itiraz edildiği ifade edilmektedir. Raporda, "toplularla ilgili soruşturmalara yönelik bilimsel ve uluslararası standartlara

26 Antalya L Tipi Cezaevi ve Metris R Tipi Cezaevi ziyaretleri

27 Sincan Çocuk Cezaevi, Kumkapı Geri Gönderme Merkezi, Kartal H Tipi Cezaevi, Metris Cezaevi, Van Geri Gönderme Merkezi ziyaretleri

28 Siverek Raporu

29 Metris Cezaevi Raporu, Sincan Çocuk Cezaevi Raporu, Gezi Parkı Raporu, İstanbul Geri Gönderme Merkezi Raporu

30 <http://www.tihk.gov.tr/www/files/53ae73e5234fd.pdf>

uyulması, yargı sistemi dışında kurulacak ve görevlendirilecek kamu idaresi birimlerinin oluşturulması ve Minnesota Protokolüne titizlikle uyulup, ilgili kamu kurumlarınca uzmanlardan komisyon teşkil ederek standart oluşturulması” tavsiye edilmektedir.

Öncelikle, inceleme öncesi inceleme amacıyla ilgili olarak ne şekilde bir hazırlık yapıldığına yer verilmeyen raporda incelemenin herhangi bir idari başvuru zorunluluğu gerektirip gerektirmediğinin belirtilmediği görülmüştür.

İnceleme yapılmaya gidildiği gün Savcılığın dosyayı hazır etmemesi, Kaymakamın şehir dışında olması, incelemeye gidilen tarihin 08 Kasım 2013 olması ve 11 gün sonra Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar verilmiş olması göz önünde bulundurulduğunda, bu sonuç Paris Prensipleri ile öngörülen “gerekli bilgi-belge edinme” konusundaki işlevsel bağımsızlığın güvence altında olmamasının da bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar dosyanın Adli Tıpta olması nedeniyle dosya örneğinin temin edilip edilmediği anlaşılamamakta ise de inceleme amacı açısından esas alınacak olan soruşturma evrakının raporda yer alması bekleneceğinden bu açıdan amacı “yaşam hakkı ihlaline yönelik etkin soruşturma yürütülüp yürütülmediği” olarak ifade edilen bir incelemenin konuya ilişkin en temel belgelerden mahrum bırakıldığı, üstelik bu hususun fonksiyonun yerine getirilmesinde bir engel olarak yer almadığı da belirtilmelidir. Raporda Adli Tıp Kurumu tarafından tanzim edilen raporun temin edildiği ifade edilmekte ancak nasıl gerçekleştiği anlatılmamaktadır.

Özellikle görevlerini ifa ederken bağımsızlığı sağlanmak zorunda olan heyetin ihlal iddiası ile ilgili yaptığı görüşme koşulları tanımlanmamıştır. Benzer şekilde kazı alanında yapılan incelemenin koşulları Raporda yer almamaktadır. Yapılan görüşmelerle ilgili dikkat çekici bir diğer husus ise savcı ile yapılan görüşme “ifade edildi” olarak yazılmakta ancak başvuru ve kayıp yakınları ile yapılan toplantı “iddia edildi” olarak rapor edilmektedir.

Kayıp yakınları ve etkin soruşturma ihlali iddiasındaki tanık başvuruçuların ifadeleri TİHK Kuruluş Kanunu açısından, Paris İlkelerine aykırı olarak kişilerin dinlenmesi konusundaki yasal yetki noksanlığı ile açıklanmaktadır.

Raporda esasen, etkin soruşturma yapılmadığı iddiası nedeniyle Savcılık kararına itiraz edildiği ortaya konulmakla birlikte, ihlal iddiasının araştırma amacına yönelik değerlendirme yapılmadığı görülmektedir. Bunun gibi itiraz sonucu raporda yer almamaktadır.

Öneriler kapsamında kamu idarelerine yetki verilmesi öne çıkmakta, önerinin niteliğinden bağımsız olarak ne şekilde bir takip usulü izleneceği belirtilmemektedir. Belirtmek isteriz ki Paris Prensipleri gereği sağlanması zorunlu kılınan sivil toplum katılımcılığının hiçbir karar mekanizmasında olmaması önerilerin kamu idaresine odaklanmasına sebebiyet vermektedir.

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlülerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi Hakkında İnceleme Raporu

TİHK, 29 Mayıs 2014 tarihli “Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu Ve Hükümlülerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi Hakkında İnceleme Raporu”nu sitesi üzerinden duyurmuştur³¹. Raporunda, Türk Tabipleri Birliği'nin tutuklu ve hükümlülerin sağlık hizmetlerine erişimine ilişkin sorunlar hakkında görüşme talebi üzerine, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla bir çalışma grubu oluşturularak altı toplantı yapıldığı görülmektedir. Bu toplantılar Türkiye İnsan Hakları Vakfının temsilcilerinin de katılımı ile gerçekleşmiştir. Şikayet yoğunluğu ve ağır hasta tutuklu ve hükümlülerin durumlarının tespiti için sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile Kurum üye ve uzmanlarının katılımıyla 19.02.2014 tarihinde yapılan İstanbul/Metris R Tipi Ceza İnfaz Kurumunun ziyaretine ilişkin değerlendirme ve önerileri içermektedir. Türkiye İnsan Hakları Vakfı olarak, Metris R Tipi Cezaevinde yapılan gözlemin; alıkonulma yerlerinin ziyaretine yönelik yapılandırılmış bir program çerçevesinde ziyarete dayalı izleme olarak gerçekleştirilmediği; yerinde gözlem olarak ifade edilebilecek bir çalışma olarak kabulü gerektiği toplantılarda da dile getirilmiştir. Rapor, yerel ve uluslararası hukuk standartlarını yer vererek başlamakta ve çalışma grubu toplantılarının sunumunu içermektedir. Metris R-Tipi Cezaevine gerçekleştirilen ziyaret sırasında elde edilen izlenimler ile mevzuata ve sağlık hizmetin yürütülmesine ilişkin öneriler ile sonlanmaktadır.

Öncelikle ziyaretin haberli mi habersiz mi olduğu, herhangi bir idari başvuru yoluna gidilip gidilmediği bilgisi raporda yer almamaktadır. Cezaevi yetkilileri ile yapılan görüşmenin Heyete sunum yapılması şeklinde gerçekleştirildiği anlaşıldığından, ziyaret amacı ile ilgili şikayetlere yönelik bilgi edinilemediği görülmektedir. Cezaevindeki bölümlerin ziyaretine ilişkin temel ölçeklere ilişkin herhangi bir değerlendirme görülmediği gibi mahpus hastalarla görüşme koşullarının tasvir edilmediği de anlaşılmaktadır. Çalışma grubu toplantıları özetinde yer alan önerilerin Kurum önerileri kapsamında tam anlamıyla karşılanmadığı, çoğulculuğun ve katılımcılığın bu anlamda karar alma mekanizmasında yer almadığına işaret etmektedir. İlgili Raporunda yer verilen öneriler açısından nasıl bir takip sistemi öngörüldüğü, raporun ilgili Bakanlıklara ne şekilde ulaştırılacağı da açıklanmayan hususlardandır.

Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu

TİHK, 10 Temmuz 2014 tarihinde kabul ettiği “01 Ocak 2014 Tarihinde Sincan Cezaevinde Meydana Gelen Olaylarla İlgili İnceleme Raporu”nu sitesinden paylaşımına açmıştır³². Rapor çeşitli medya organlarında yer alan haberleri, İHD Ankara Şube Cezaevi Komisyonu raporlarını dikkate alarak resen inceleme başlattığını ifade etmektedir. 22 Ocak 2014 tarihinde TİHK tarafından 2 kişilik heyet oluşturulup Sincan

31 http://www.tihk.gov.tr/www/files/tihk_rapor_metris.pdf

32 http://www.tihk.gov.tr/www/files/Sincan_raporu.pdf

Cezaevine gidildiği iki tutuklu çocuk ve cezaevi yönetimiyle görüşüldüğü; sonrasında oluşturulan 3 kişilik Heyetle Şakran ve Maltepe Cezaevlerinde incelemede bulunduğu görülmektedir.

Adalet Bakanlığından talep edilen bilgi ve belgenin eksik gönderildiği Kurum raporunda yer almaktadır.

Çocukların maruz kaldıkları muamelenin ayrıntılı anlatımı, muayene usulleri ve Cezaevindeki sistematik olarak yaşanan sorunların uluslararası hukuk standartları ve özellikle çocuğun üstün yararı ilkesi gereği gözlemlendiği görülmektedir. Raporunda, çocuklara yönelik eylemlerin AİHS'in 3. maddesinde düzenlenen işkence yasağının ihlali niteliğinde olduğu kanaatinin bildirilmesi de altı çizilmesi gereken bir husustur. Personele, kurumun işleyişine ve kötü muamele iddialarına ilişkin tavsiyelerin ilgili Bakanlık ve Kamu kurumuna gönderilmesi doğrultusunda karar alındığı ifade edilmektedir.

Rapor, İHD ve Ankara Barosunun incelemelerine yer vermekte ancak Kurumun inceleme ve karar alma sürecinde katılımlarına gerek görülmediği görülmektedir. Belge üzerinden yapılan inceleme, çocuklar ile yapılan görüşmelerin koşulları konusunda bilgi içermemektedir. Bunun gibi yine nasıl bir takip yöntemi izleneceğine ilişkin bilgi yer almamaktadır.

Gezi Parkı Olayları Raporu

TİHK, 30 Ekim 2014 tarihinde Gezi Parkı Olayları Raporunun yayınlandığını web sitesi üzerinden ilan etmiştir³³. Raporun hazırlanma gerekçesi "Türkiye'de yaygınlaşan eylem/etkinlikler sırasında kolluk görevlilerinin ve kamu gücünü kullanan diğer yetkililerin müdahaleleri nedeniyle insan hakkı ihlali iddialarının" gündeme gelmesi olarak açıklanmaktadır. Kurum tarafından inceleme ve araştırma yapılması kararı 10 Haziran 2013 tarihinde alınmıştır. Raporun iki sınırlılığı olduğu ifade edilmektedir: Birincisi, "Gezi Parkı Olayları kapsamında meydana gelen toplantı ve gösterilerin bütünüyle ele alınması ve insan hakkı ihlali iddialarının tümünün tetkik edilmesine fiilen imkân bulunmamaktadır" şeklinde açıklanmıştır. İkincisi ise "ihlal edildiği iddia edilen insan haklarına ilişkin genel bir çerçeve oluşturularak, meydana gelen insan hakkı ihlalleri bazı örnekler üzerinden incelenmiştir" şeklinde formüle edilmiştir. Bu iki sınırlılıkla ilgili takdir hakkının nesnel zemini ya da örnek olgu seçerken hangi ölçüğün kullanıldığı Raporunda ifade edilmemektedir. Bunun yanı sıra "Kurumun teknik ve personel açısından donanımının yeterli olmadığı" ve "olaylara ilişkin tüm delilleri toplamaya kalkışması kapasitesini aşacağı gibi görev sınırlarının dışına çıkmasına neden olacağı" kabulüyle inceleme-araştırma yapıldığı ifade edilmektedir.

İfade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında genel hukuki çerçevenin sunulduğu Raporunda, Gezi Parkı eylemlerine özgülenerek açıklama yapıldığı ifade edilen bölümler olgulardan

33 <http://www.tihk.gov.tr/tr/duyuru-ve-haberler/haberler/gezi-parki-olaylari-raporu-yayinlandi/82>

bağımsız, temsili değeri olmayan örneklerin seçildiği ve dahası “iddia ediliyor” gibi tüm kamuoyunun gözü önünde gerçekleşen olgulara rağmen kaleme alınmaktadır. Bu denli geniş kapsamı olan bir sürece tarihsel bağlamından bağımsız, münferit ve polisiye birer vakia olarak bakıldığı gözlemlenen Raporda, tüm hiyerarşi silsilesi açısından kolluğun ve siyasal açıdan iktidarın yetki ve gücünü kullanımındaki olağanüstüğe dair hiçbir değerlendirme yapılmamaktadır.

İfade özgürlüğü ihlalleri bağlamında bilgiye ulaşım hakkı özelinde gezi parkı protestolarına katılanların “yanlış yönlendirildiği” sonucuna varılan Raporda kolluk kuvvetlerinin eylemleri ile ilgili bilgiye erişimin sınırlandırılmasına dair hiçbir değerlendirmede bulunulmaması dikkat çekicidir. Benzer şekilde sosyal medyadaki hukuka aykırı olduğu Anayasa Mahkemesi kararı ile de tespit edilmiş olan kısıtlama ve yasaklamalar açısından “kamu makamlarının toplum nezdinde daha güvenilir bir imaj oluşturmaları” temennisiyle ifade özgürlüğünün değerlendirilmesi anlaşılabilir değildir. Akabinde gazetecilerin şiddete maruz kalmaları ile ilgili değerlendirmelere yer verilen Raporda, adeta bu şiddet kolluk kuvvetlerinin eylemlerinden bağımsızmışçasına, faille işaret edilmeden genel hükümlerle geçirilmesi de Rapora hakim olan bütünsellikten uzak ve adeta gerçeklikten kaçınan yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Toplanma özgürlüğü faslında sadece İçişleri Bakanlığında elde edilen bilgilere yer verilmesi ise yanıltıcı nitelikte olup, “Gezi Parkı eylemlerinin çoğunun göstericilerin şiddete başvurduğu” eylemler olarak tasnif edilmesi kabul edilemez niteliktedir. “Duran adam” eylemi olarak tanımlanan protesto biçiminin adeta tek meşru eylem olarak telakki edilmesi ise tüm sürece bütünsel bakmamak yönündeki tercihinin de ortaya konması açısından elverişli bir örneğini oluşturmaktadır. 2911 sayılı Kanunu “tamamen güvenlikçi bir zihniyetle hazırlanmış” olarak tarif eden Raporda, yine bu Kanun sınırlarında, uluslararası standartlar açısından bahsi konusu olmayacak kategoriler açısından değerlendirme yapılmaktadır. “Bildirim zorunluluğu”, “toplantı ve gösteri mekânları” gibi alt başlıklar müdahalelerin hukuka aykırı niteliğini tartışmak için elverişli kategoriler değildir. Nitekim “müdahalenin sınırı” başlığıyla eylemlerde kolluk kuvvetlerinin başvurduğu şiddetle ilgili “toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bir bölümüne yapılan müdahaleler haklı bir gerekçeye dayanmadığı gibi orantılı bir müdahale gerçekleştiğinden söz etmek de olanaksızdır” şeklinde değerlendirme yapılması, haklı gerekçelerle olduğu düşünülen müdahale ve orantılılık tartışmasını yaparak yine bütünsel bir yorum yapmaktan kaçınmayı ortaya koymaktadır.

Yaşam hakkı ihlalleri açısından ise, hem görüntü kayıtları hem de tıbbi değerlendirmeler ile sübuta eren kolluk kuvvetlerinin yaralama ve öldürme fiillerinin halen “iddia” olarak değerlendirilmesi, sadece konuyla ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemelerin hatırlatılması, özgül olarak hiçbir şey söylenmemesi ise bir ulusal insan hakları kurumu olarak araştırma yaptığını ifade eden TİHK’in raporlandırması açısından altı çizilmesi gereken bir noktadır.

Raporda, işkence ve kötü muamele başlığı altında Türkiye’deki işkence olgusuna yönelik ayrıntılı kanaat bildirilmektedir. Gezi eylemlerinin bütünüyle ele almaktan

imtine edileceği ifade edilen Raporda bu tip genel bir perspektif sunulması bir hayli dikkat çekicidir. Üstelik “Türkiye’nin işkenceyle mücadele konusundaki faaliyetleri, özellikle “sıfır tolerans” politikası, uluslararası sözleşmelerin imzalanması, uluslararası mercilerin denetim yetkisinin tanınması, OPCAT’e taraf olunması ve son olarak Ocak 2014 tarihi itibarıyla ulusal önleme mekanizması görevinin TİHK’e verilmesi olumlu gelişmelerdir” şeklinde bir tanım yapıldı, cezaevi ve gözaltı merkezlerinde kötü muamele iddialarının gündeme gelmesinin azaldığı ifade edilmektedir. Öncelikle ulusal önleme mekanizması olarak işlev üstlenemeyeceği yukarıda izah edilmiş olmakla birlikte bu raporla dahi ortaya çıkan TİHK’in bu durumu olumlu gelişme olarak tanımlaması Gezi sürecinde maruz kalınan işkence ve kötü muamele olguları göz önünde bulundurulduğunda açıklanamaz hale gelmektedir.

Rapor biber gazı ve diğer kimyasalların miktar ve kullanım biçimine yönelik kötü muamele iddiası olduğunu, basınçlı su kullanımına dair bilinen bir örnek olduğu ifade edilmiş ve bu kullanıma yönelik hiçbir değerlendirme yapılması ihtiyacı duyulmamıştır. Yanı sıra plastik mermi kullanımına yönelik yakınma olduğu ancak İçişleri Bakanlığının envanterinde olmadığından bahisle kullanılıp kullanılmayacağına bilinmeyeceği yorumu yapılmıştır. “Çeşitli müdahale pratikleri” başlığı altında İçişleri Bakanlığı verileri ile yetinilen Rapor kısacası tüm kamuoyunun tanıklığına, binlerce insanın maruz kalmasına rağmen işkence üzerine söz söylemekten imtina etmektedir.

Sonuç ve Öneriler kısmı ise Kurumun diğer raporlarında da göze çarptığı gibi hiçbir takip mekanizması öngörmemektedir. Yine, Rapora yansıyan sistemik ve bütünsel sorunu tanımlayamamak şeklindeki tercih önerilerde de açıkça ortaya çıkmaktadır.

İstanbul Geri Gönderme Merkezi Raporu

Kurumun sitesinde 02 Mayıs 2014 tarihinde İstanbul Kumkapı Geri Gönderme Merkezinin ilgili sivil toplum üyeleri ile ziyaret edildiği ifade edilmektedir. Ziyaretin yapısına yahut amacına ilişkin bir bilgilendirme yapılmamıştır. 26 Kasım 2014 tarihinde ise Rapor web sitesi üzerinden yayınlanmıştır³⁴. TİHK, “*İstanbul Geri Gönderme Merkezinde tutulanların açık havaya çıkarılmadığı ve insanca yaşam koşullarının sağlanmadığına ilişkin duyurular*” üzerine gündemlerine alıp, incelemede bulunmak üzere ziyaret kararı aldıklarını ifade etmektedir. Ziyaretin haberli mi habersiz mi yapıldığı konusunda bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Merkezin genel şartları ve hizmetleri hakkında yetkililerden bilgi alındığı ve merkezde alıkonulan kişilerle görüşme yapıldığı belirtilmektedir. Bu görüşmelerin yalnız yapıldığı ifade edilmekte de 1 yılı aşkın süredir orada tutulmakta olan insanların varlığının tespit edilmesine rağmen 1.5-2 aydır orada alıkonulan kişilerle görüşme yapıldığı ifade edilmekte, kaç kişiyle gerçekleştirildiği, temsili açıdan görüşme yapıldı ise bu konuda kime takdir hakkı tanındığı gibi bilgilere yer verilmemektedir.

34 <http://www.tihk.gov.tr/tr/duyuru-ve-haberler/haberler/istanbul-geri-gonderme-merkezi-raporu-yayinlandi/83>

Merkezde gözleme dayalı fiziksel sınırlar tespit edilmekte, görüşmeler ile alıkonuların temel haklarına özgü eksiklikler kalem alınmaktadır. İnsan hakları hukuku standartları ile AİHM içtihatlarına yer verilen Raporda, ulusal önleme mekanizmasının kurulması da bu kapsamda değerlendirilip yeniden TİHK hakkında bu yetkilendirmenin yapıldığı ifade edilmektedir. Rapora sebep olan ziyaretin kendisi dahi ulusal önleme mekanizması ile üstlenildiği iddia edilen işlevin yerine getirilmediğini ortaya koymaktayken bu konuda özel olarak Protokolün çalışma prensiplerinin de esas alındığının ifade edilmesi oldukça gerçekten uzaktır.

Öncelikle kişilerin merkezde alıkonulmalarının hukuki açıdan tanımının uluslararası hukuk önünde ağır ihlal oluşturuyor olmasına rağmen bu konudaki belirsizlikle ilgili sınırlı vurgular yapmak ve sorunun temel zeminini ortaya koymadan tavsiyede bulunmak Raporla ilgili diğer bir kaygı noktasıdır. Bu bağlamda da olmak üzere Merkezde alıkonulmakta olan kişilerin tüm veçheleriyle sağlık hakkından faydalandırılmadığını (açık havaya çıkarılma hakkı, kalabalık sorunu, hijyen sorunu, yiyecek sorunu, sağlığa erişim hakkı gibi) tespit etmesine rağmen, Tavsiyeler kısmı bu açıdan bütünsel bir öneri getirmekten uzaktır. Bunun gibi alıkonuların temel haklara erişimi (bilgilendirme, tercüme, hukuki destek vb gibi) konusundaki yoksunluğu tespit etmesine rağmen bu konuda çok sınırlı tavsiyede bulunması da konuya insan haklarının korunması için yapılandırılması beklenen bir Kurumun sahip olması gereken bağımsız, bütüncül yaklaşımdan uzak olduğunu göstermektedir. Nitekim, Raporun geneline yansıyan ve tavsiyeler kısmında da açığa çıkan haliyle adete yaşanan bu ağır ihlallerin fiziki yetersizlik çözülünce ortadan kalkacağı yaklaşımı nedeniyle sorunu da çözümü de kavramaktan uzak olmasına sebebiyet vermektedir. Diğer tüm raporlarında olduğu gibi bu rapor da bu tavsiyeler hakkında izleme sisteminin nasıl olacağına ilişkin hiçbir ifadeye sahip değildir.

Diğer Faaliyetler

TİHK'in sitesi üzerinden, sadece araştırılması halinde elde edilebilecek faaliyet bilgileri ve içerikleri yukarıda özetlenmiştir. Kurumun Kuruluş Kanunu gereği kendisine verilen diğer görevler açısından ise TİHK mevcut yapısı gereği etkin olarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla kurulan ulusal insan hakları kurumu olma işlevini yerine getirememektedir. Ancak çeşitli faaliyetleri değerlendirirken de görüldüğü gibi mesele mali ya da insan kaynağı yetersizliğinin ötesinde işlevsel bağımsızlığının da yasal olarak güvence altında olmayıp, Paris Prensipleri ile uyumlu olmamasıyla da ilgilidir. Nitekim tüm çalışmalarına da sirayet etmesi gereken katılımcılık, çoğulculuk ve şeffaflık ilkelerinin eksikliği yapılan inceleme ve raporlama faaliyetlerine de sirayet etmektedir. Bunun gibi, insan hakları kurumu olarak yetkisi verdiği tavsiyelerin hayata geçirilmesini kapsamamakta, resen yetkisini kullanmak açısından Kurumu atıl kılmakta dahası Kurula gerekli görmesi halinde bazı yetkileri kullanacağını öngörülmesi, üyelerin seçilmesinde sağlanması gereken bağımsızlık koşulunun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

TİHK'e mevcut yapısı itibarıyla ulusal önleme mekanizması işlevinin verilmesi bu haliyle gerçekçi olmadığı gibi, yasal olarak tanımlanmaması, TİHK'in İhtiyari Protokol gereği fonksiyon üstlenmesinin ulusal önleme mekanizması işlevinin bağımsız örgütlenmesi gerektiği ilkesi açısından hiçbir karşılığının olmayacağı açıktır.

SONUÇ

Bu çalışma İhtiyari Protokolün onaylanması ile Türkiye'nin üstlendiği ulusal önleme mekanizmasını kurma işlevinin izlenmesi amacıyla yapılmıştır. 27 Ekim 2012 tarihine kadar kurulması zorunlu olan mekanizmanın 2014 yılı itibarıyla TİHK tarafından yerine getirileceğine yönelik Kararname çıkartılmış olması, çalışma boyunca ortaya konulduğu üzere mekanizmanın nasıl gerçekleştiğine yönelik bir tartışmayı imkanı kılmamaktadır. Bilakis, TİHK'in ulusal önleme mekanizması olarak belirlenmesinin uluslararası standartlar ve esasen mekanizmanın amacı açısından neden kabul edilemeyeceği açıklanmıştır. Bunun yanı sıra bu çalışmanın hazırlandığı Aralık 2014 tarihine kadar ulusal önleme mekanizması adına gerçekleştirilen herhangi bir çalışma tespit edilemediği için, faaliyetlerin değerlendirilmesi mümkün olamamıştır. Ancak buna rağmen TİHK'in bir kısım faaliyetlerini ulusal önleme mekanizmasıymışçasına yürüttüğü izlenimi yaratması tespitlerimizi daha da güçlendirmiştir. İlgili başlıklarda yer verildiği üzere, TİHK'in bu mekanizmanın işlevini neden üstlenmiş gibi hareket edemeyeceğinin yapısal koşulları ortaya konmuş olmakla birlikte icra ettiği faaliyet açısından da Protokol ilkelerine uyarlı bir eylem icra etmediği açıktır.

TİHK'in, bir ulusal insan hakları kurumu olarak yapısal bağımsızlığının henüz sağlanmamış olması ve üstlendiği işlev açısından etkin bir faaliyetinin gözlemlenememesi insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacı kapsamında kurumsallaşmanın önünde uzun bir yol olduğunu ortaya koymaktadır.

İnsan hakları alanında yasama organı ile merkezi idare teşkilatı bünyesinde ve yerel düzeyde çok çeşitli kurum ve kuruluşların AB müktesebatına uyum sürecinde kurulduğu ve bugün maalesef birer "şikayet ve dilek kutusu" olarak anıldıkları açıktır. TİHK'in henüz yeni bir Kurum olarak faaliyetine başladığı düşünülecek olsa da devraldığı geleneğin olumsuz örnekleri Kurumun işleyişi açısından bir ölçek oluşturmak zorundadır. Yanı sıra Paris İlkeleri, asgari standartları karşılaması açısından ulaşılamaz bir ideali temsil etmemekteyken bile henüz oldukça gerisinde olan bir yasa ve uygulama alanı ile karşı karşıyadır.

İşkencenin önlenmesi hedefinin tarihsel olarak ortaya çıktığı koşullar, Türkiye'nin insan hak ve özgürlükleri açısından demokratik prensiplerden hızlıca feragat ettiği bu zaman diliminde önemli bir hedef olarak önünde durmaktadır. Bu hedef, AB üyeliği için kontrol listelerinde yer alan bir kalemin daha yerine getirildiği devlet etkinliğinden farklıdır.

Her gün yaşam hakkının, işkence görmeme hakkının, ifade özgürlüğünün ihlali konusunda herkesin kendisini daha çok tehdit altında hissettiği bir coğrafyada TİHK kendi kurulma amacıyla bağlı olarak etkin ve etkili olmak zorundadır. Bunun koşullarından

birisi de bağımsızlığını öne sürmekten çekinmeden siyasal iktidarın uygulamalarına itiraz etmeyi gerektirmektedir. Ulusal önleme mekanizması işlevini üstlenmeyeceğine itiraz ile başlamasını önerdiğimiz TİHK'in yapısal ve işlevsel bağımsızlığını sağlamış bir Kurum olarak faaliyetlerini değerlendireceğimiz yeni çalışmaları gerçekleştirmeyi umut ediyoruz.

TİHV olarak bağımsız, etkin, gerçekçi, bir ulusal önleme mekanizması kuruluncaya kadar İhtiyari Protokolün uygulanmasını izlemek kapsamında değerlendirmelerimize devam edeceğiz.